ազգային ինքնավար հիմնարկություններ ստեղծելու իրավունքի մասին, նա այն հարցն արծարծեց, որ ինքնավարության մարմինների իրավասությունները ըստ էության լինելով դատական իշխանության մեջ, չեն սահմանափակվել միայն դատական բնույթի հարցերով, նրանք բացառիկ կարևոր դեր են խաղացել Լեհաստանի հայկական գաղութի նաև հասարակական-տնտեսական կյանքում։

Ուշադրությամբ լսվեց նաև Ս. Ալավերդյանի «Հայկական ՍՍՌ համատարած կոլեկտիվացման էտապի մասին» զեկուցումը։

Նստաշրջանում կարդացված յուրաքանչյուր զեկուցումից հետո տեղի ունեցավ աշխույժ և հետաքրքիր քննարկում, որտեղ ուսանելի դիտողություններով ու խորհուրդներով հանդես եկան պատմության ինստիտուտի դիրեկտոր, պատմական գիտությունների դոկտոր Դ. Գալոյանը, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ ակադեմիկոս Աշ. Հովհաննիսյանը, պատմական գիտ. դոկտոր Ա. Հակոբյանը և պատմ. գիտ. թեկնածուներ Հ. Վարդանյանը, Վ. Ոսկանյանը, Հ. Կարապետյանը և Ա. Գրիգորյանը։

Վ. ՍԱՆԹՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՅ ՄԵԾ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԸ

Հայ ժողովրդի բազմավաստակ զավակ, հայկական ճարտարապետության գիտական ուսումնասիրության հիմնադիր Թորոս Թորամանյանը իր ամբողջ կյանքը նվիրաբերել է հայ ճարտարապետությանը։ Նա գիտական ուսումնասիրությունների միջոցով լույս աշխարհ է հանել և գիտության սեփականությունը դարձրել միջնադարյան հայ ճարտարապետությունը, մարդկությանը տեսանելի դարձրել հայ ճարտարապետության գլուխգործոցը՝ Զվարթնոցը։

Հայ տաղանդավոր ճարտարապետ Թ. Թորամանյանն իր բազմաթիվ ուսումնասիրություններում բացահայտում է հայ ճարտարապետության IV—XIV դարերի զարգացման հիմնական էտապները։ Նրա տեսությունները արժանանում են ռուսական և եվրոպական շատ գիտնականների ուշադրությանը։

Մեծ գիտնականի հիշատակը հավերժացնելու նպատակով, հանրապետության գիտական, ճարտարապետական հասարակայնությունը, հայ ժողովուրդը երախտագիտության խոր զգացումներով նշեցին Թորոս Թորամանյանի ծննդյան 100-ամյակը։

Մարտի 24-ին, Երևանի ճարտարապետների տանը տեղի ունեցավ Հայաստանի կուլտուրայի մինիստրության արվեստի ինստիտուտի, ճարտարապետների միության և պետական պատմական թանգարանի միացյալ գիտական նստաշրջանը։ Հայ անվանի ճարտարապետի կյանքի ու գիտական գործունեության մասին զեկուցումներով հանդես եկան արվեստի վաստակավոր գործիչներ Մ. Մազմանյանը, Ա. Սահինյանը, պատմական գիտությունների թեկնածու Ս. Բարխուդարյանը։ Հուշերով հանդես եկավ Թորոս Թորամանյանի դուստր Ն. Թորամանյանը։

* *

Մարտի 26-ին, Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ հոբելյանական երեկույթ՝ նվիրված հայ մեծ ճարտարապետ Թորոս Թորամանյանի ծննդյան 100-ամյակին։

Երեկույթը ներածական ճառով բացեց Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների սովետի շինարարության գործերի պետական կոմիտեի նախագահ Գ. Աղաբաբյանը։ Թորոս Թորամանյանի գիտական գործունեության մասին զեկուցեց Հայաստանի ճարտարապետների միության վարչության նախագահ, արվեստի վաստակավոր գործիչ Վ. Հարությունյանը։

— Թորոս Թորամանյանը,— ասաց զեկուցողը,— մի այնպիսի աշխատանք է կատարել, որը համազոր է գիտական մի ամբողջ կոլեկտիվի աշխատանքի։ Հայ խոշորագույն գիտնականը և ճարտարապետը խորացել է Հայաստանի ճարտարապետության պատմության հանգուցային հարցերի մեջ, հետազոտել ու հայտնաբերել բազմաթիվ հուշարձաններ։

Երեկույթում Թ. Թորամանյանի մասին հուշեր պատմեցին Սովետական Միության ժողովրդական նկարիչ, լենինյան մրցանակի լաուրեատ Մարտիրոս Սարյանը, արվեստի վաստակավոր գործիչ Մ. Մազմանյանը, պատմական գիտությունների դոկտոր Կ. Ղաֆադարյանը, Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ Մ. Հասրաթյանը։

Երեկույթին մասնակցում էին Հայկական ՍՍՌ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ, ակադեմիկոս Ն. Հարությունյանը, ՀԿՊ Կենտկոմի քարտուղար Գ. Հարությունյանը և ուրիշներ։

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՅՈԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄՅԱԿԸ

Մեր հանրապետության գիտական հասարակայնությունը հանդիսավորությամբ նշեց Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ, Երևանի պետական համալսարանի ՍՍՌՄ պատմության ամբիոնի վարիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր-պրոֆեսոր Վահան Ռշտունու ծննդյան 70 և գիտա-մանկավարժական գործունեության 50-ամյակը։

Դժվար, պատմական իրադարձություններով լի, միևնույն ժամանակ կյանքի ու գործունեության բեղմնավոր ուղի է անցել անվանի գիտնականը։

Վ. Հ. Ռշտունին ծնվել է 1894 թ. Վաղարշապատում (այժմ Էջմիածին) Արևմտյան Հայաստանից գաղթած գյուղացի արհեստավորի ընտանիքում։ 1904—1915 թթ. նա սովորում է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանում։ Այդ տարիներին էլ նա ծանոթանում է մարքսիզմի ուսմունքին, մասնակցում ուսանողական հեղափոխական ցույցերին։ Նա ճեմարանի այն ուսանողներից էր, որոնք ընդվզում էին կղերական գաղափարախոսության դեմ։

Ճեմարանը հաջողությամբ ավարտելուց հետո ծավալվում է երիտասարդ Ռշտունու մանկավարժական բեղմնավոր գործունեությունը՝ սկզբում Պարսկաստանի Թավրիզ քաղաքում, ապա Ախալցիխայում, Սուխումիում, Թբիլիսիում։ Միաժամանակ Վ. Ռշտունին 1919—1924 թթ. սովորում է Թբիլիսիի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի հասարակական գիտությունների ֆակուլտետում և հաջողությամբ ավարտում այն։

1924 թ. սկսվում է Վ. Հ. Ռշտունու կյանքի և գործունեության նոր շրջանը։ Վերադառնալով Հայաստան, նա դասավանդում է Երևանի կուսակցական դպրոցում, իսկ այնուհետև սկսում է դասախոսական աշխատանք կատարել Երևանի պետական համալսարանում, որտեղ և ծավալվում է նրա բազմամյա գիտա-մանկավարժական գործունեությունը։

Շուրջ քառասուն տարի է, ինչ Վ. Ռշտունին Երևանի պետական համալսարանի ուսանողների սիրված դասախոսն է, կադրերի այդ դարբնոցի հմուտ դարբիները։ Համալսարանի կամարների տակ նա դաստիարակել, աճեցրել է հարյուրավոր մասնագետների, որոնք ինչպես մեր հանրապետությունում, այնպես էլ մեր հայրենիքի տարբեր ծայրամասերում լծվել են կոմունիստական հասարակության կառուցման վեհ գործին։

Միշտ ծիծաղկոտ, միշտ ժպտադեմ, միշտ կայտառ ու խոհուն, պահանջկոտ ու բարի, այդպիսին գիտեն անվանի գիտնականին բոլոր ուսանողները ու դասախոսները։

Վաստակավոր գիտնականը Երևանի պետական համալսարանում առաջինը մշակեց ու կարդաց ՍՍՌՄ պատմության համալսարանական կուրսը, դառնալով ՍՍՌՄ պատմության ամբիոնի հիմնադիրը և մշտական ղեկավարը։ Բացի համալսարանից, նա այդ տարիներին ՍՍՌՄ պատմության կուրսի դասավանդումը սահմանել է նաև Խ. Աբովյանի անվան հայկական մանկավարժական ինստիտուտում և ՀԿՊ Կենտկոմին կից նրկամյա կուսակցական դպրոցում։

Պետական համալսարանում Վ. Ռշտունին վարել է մի շարք դեկավար պաստեր պատմանտեսագիտական և պատմության ֆակուլտետի դեկան, ուսումնական մասի վարիչ, գիտական աշխատողների սեկցիայի պատասխանատու քարտուղար։

Պրոֆեսոր Ռշտունին մանկավարժական բեղմնավոր գործունեության հետ միաժամանակ զբաղվում է գիտահետազոտական աշխատանքներով։ Նրա գիտական գործունեությունը ծավալվում է հատկապես Արմֆանի և Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի հիմնադրումից հետո։ 1940 թ. Արմֆանի պատմության ինստիտուտում հաջողությամբ պաշտպանում է թեկնածուական դիսերտացիա «Հայ հասարակական հոսանքները և 1861, 1864, 1870 թթ. գյուղացիական ռեֆորմները» թեմայով։ Մեկ տարի հետո, Մոսկվայում՝ ՍՍՌՄ գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում պաշտպանում է դոկտորական դիսերտացիա՝ «Գյուղացիական ռեֆորմը Հայաստանում 1870 թ.» թեմայով։ 1956 թվին պրոֆեսոր Ռշտունին ընտրվում է Հայկական ՍՍՌ ԳԱ թղթակից-անդամ։

Համալսարանում և գիտությունների ակադեմիայում Վ. Ռշտունու կատարած գիտահետազոտական աշխատանքները կարևոր տեղ են գրավում սովետահայ պատմագրության մեջ։ Նա հատկապես մեծ ավանդ է ներդրել հայ ժողովրդի XIX—XX դարերի պատմության մի շարք